

Olyan korban élünk, amikor felismerhető a nacionalizmushoz, a rasszizmushoz és a fanatizmushoz való visszatérés trendje, épp elég gyakran a nemzeti egyházak támogatásával. A világ sok táján már nem ismerik el az emberek egyenrangúságát, s egyre nagyobb lesz a szakadék szegények és gazdagok között. Valamikor előrébb jártunk! Ebben a helyzetben sürgető szükség van arra, hogy az egyházak végre teológiai emberképükben is lehorgonyozzák az emberek jogát az élethez.

Nem követelhetjük meg az iszlámtól, hogy elhatárolódjon a sária erőszakos tendenciáitól, ha közben mi magunk „a létezés halált érdemlő elhibázásaként” diszkrimináljuk az emberi létet. Ennek véget kell vetni. Csak az jelentene ugrást a kor színvonalára, ha ez a reformáció sikerülne.

Britta Baas

Forrás: Publik-Forum, 2016/22

„Radikalizáljuk a reformációt!”

Interjú *Ulrich Duchrow* evangélikus teológussal

Professzor úr, Ön intenzíven foglalkozott Lutherrel mint a korai kapitalizmus egyik prófétai alakjával. Véleménye szerint miben áll Luther maradandó hagyatéka?

A 11. századtól kezdve megerősödik a pénzgazdaság, amely végül a pénz uralmába torkollik. Noha a Biblia és a római jog tiltotta a kamatszedést, mégis virágzó kamatgazdaság alakult ki. Az akkori egyház ebből tőkét kovácsolt azzal, hogy olyan rendszert fejlesztett ki, amelyben pénzzel meg lehetett vásárolni a tisztítóüz büntetésének elengedését. Ehhez jön, hogy *Canterbury Anzelm* befolyásos teológiája révén mintegy spiritualizálták a kapitalista gondolkodási modelleket.

Mennyiben?

Anzelm elégtételtanának döntő gondolata abban áll, hogy az adósságokat vissza kell fizetni. Ezen alaptétel előtt magának Istennek is meg kell hajolnia, amiért is elküldi a Fiát, hogy az emberiséget megváltsa végtelen adósságától. Röviden szólva így alakult ki az a gondolat, hogy Istennel lehet üzletet kötni. Megtörténik az üdvösség üzletiesítése. Luther éleslátóan tiltakozott ez ellen. A reformációban elsősorban nem a helyes vallásosság kérdéseiről volt szó, Luther tételei inkább az egyház gazdasági vállalkozássá válásának kezdődő folyamatát találták szíven. Ezzel a pénz kirajzolódó uralmát is bírálta, a világnak azt a felfogását, amely szerint minden és mindenki megvásárolható.

Munkaetikája alapján mégis épp a protestantizmus számít gazdaságilag különösen sikeresnek. Hogyan magyarázza Ön ezt a paradoxont?

Max Weber tézise, amelyre Ön feltehetően utal a kérdésével, vagyis hogy a kapitalizmus a protestantizmus szellemiségéből született meg, történelmileg hamis. Nem Luther vagy Kálvin, de még Müntzer Tamás sem nyitotta meg a zsilipeket a kapitalizmus számára. Különösen Luther vetette el gyökeresen a kapitalista alapelveket. Ennek ellenére a protestáns egyházak – különösen kálvinista területeken – később alkalmazkodni kezdenek a modernitáshoz. A pietizmus a spiritualitásról alkotott individualista elképzelésekhez kapcsolódik, hasonlóan ahhoz, amint a felvilágosodás individuális, autonóm értelmes lényként gondolta el az „Én”-t. A kálvinizmusban ez összekapcsolódik a különleges kiválasztás tanával, amely Isten áldásaként értékeli a földi sikert. Luther rendszerkritikája sajnos háttérbe szorult.

Az evangélikus egyháznak a Luther-jubileumra előkészülő tíz éve során szintén kevés szó esett erről.

Ezért mondtuk az egyik nemzetközi előkészítő csoportban: Radikalizáljuk a reformációt! Úgy látom, hogy a jubileum alkalmából sokkal inkább van szó Luther elköttyavetyéléséről, és sokkal kevésbé arról, hogy mit

tanulhatunk ma a reformációból. A programunkkal mi vissza akarunk térni a gyökerekhez, szembe akarunk nézni a Bibliával, illetve a jelenlegi válsággal, amely a pénz civilizációjának végét állítja szemünk elé.

Hogyan sikerülhet ez egy olyan korban, amelyben a vallás magánügynek számít?

A kapitalizmus maga is rendkívüli mértékben vallási töltésű. Korunk egyetlen és alternatíva nélküli vallásának tűnik. Ezzel szemben újból fel kell fedezni a Biblia alternatív, messiási kultúráját, együtt és kiegészítőleg a többi világvallás hagyományával. E tekintetben reménykedő vagyok, különös tekintettel arra, hogy Ferenc pápa jóvoltából ökumenikus szempontból egyedülálló helyzetet élhetünk meg. Gondoljunk csak híres mondatára arról a gazdaságról, amely öl. Vagy sok gyülekezet segítőkészségére a menekültekkel kapcsolatban. Ez egyáltalán nem individualizálódott vallásosság. Az egyház ott nyeri vissza hitelességét, ahol nem piaci jellegű tereket nyit meg.

Ennek ellenére senki sem szállhat ki a pénz civilizációjából. Valamennyien kénytelenek vagyunk fogyasztani, bérleti díjakat fizetni, nyereséget kigazdálkodni...

Egy 2800 éves hagyományt nem lehet egyszerűen felgöngyöltetni. Az a fontos, hogy az élet civilizációjára irányuljon a törekvésünk. Ehhez arra van szükség, hogy határozottan nemet mondjunk a pusztításra, a kizsákmányolásra, az emberi méltóság eltiprására. Továbbá már létezik számos kezdeményezés, például szövetségi jellegű összefogások a legalacsonyabb szinten, a nem központosított energianyeréstől az alternatív bankokig. Az újító jellegű modellek ragadósak lehetnek. Közép- és hosszú távon meg kell változtatni a kapitalizmus három oszlopát: a tulajdon rendjét, a pénz rendjét és a munka meghatározását. Ennek érdekében szövetségeket kötve kell dolgoznunk. Például az alapellátást (víz, gyógyítás, mobilitás, nevelés stb.) nem szabad privatizálni, hanem nyilvánosan-szolidárisan kell megszervezni. A pénznek közkincsnek kell lennie, amely szolgál.

„A reformáció radikalizálása” szempontjából mennyire fontos Isten és a vallási lehetőségek újbóli fölfedezése?

Ha jelenünket úgy tekintem mint a pénz istenének uralma alatt álló vallást, akkor döntő jelentőségű az, hogy emlékeztessünk arra az Istenre, aki éppen hogy nem kizsákmányoló, hanem empatikus, együtt érző, irgalmas és igazságos. Ez a központi vonatkoztatási pontja az ellenállás spiritualitásának és az átalakításnak.

Michael Schrom

Forrás: Publik-Forum, 2016/20